

УДК 930, 1: 94(477)'' 1

ПРОБЛЕМИ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ТА РАННЬОМОДЕРНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ІСТОРИКІВ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.

Ольга ЩОДРА

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра давньої історії України та архівознавства

Стаття присвячена розвитку досліджень середньовічної та ранньомодерної історії України у Львівському університеті впродовж останніх десятиріч (у 1990-х–2000-х рр.), формуванню нових напрямів наукових студій, розширенню проблематики традиційних тем, зокрема, історії аграрних відносин, історії торговельних зв'язків, історії Львова, етнокультурної та політичної історії раннього середньовіччя.

Ключові слова: українська історіографія, середньовіччя, історія аграрних відносин, історія Львова, історія торгівлі, етнокультурна і політична історія.

Студії над проблемами історії українського середньовіччя та ранньомодерних часів упродовж останнього двадцятиріччя мають вагомі наукові здобутки істориків Львівського університету, виявом яких стали численні публікації та значне розширення, збагачення тематики досліджень. Однак зазначимо, що основні напрями наукових студій започатковані ще у радянський період, а деякі – у ще більш ранні дорадянські часи.

Серед основних наукових тем другої половини ХХ ст. була історія аграрних відносин на українських землях у XVI–XVIII ст. Її вивчали в контексті з'ясування соціально-економічних передумов селянських рухів. На історичному факультеті у 1950–1970 роках сформувалася школа істориків-аграрників, яку започаткував Д. Похилевич. Його праці з аграрної історії Центральної і Східної Європи стали вагомим здобутком радянської історіографії і зберігають наукову актуальність і сьогодні¹. Вони створили необхідне наукове підґрунтя для вивчення соціально-економічної історії українських земель, яка зайняла провідне місце у дослідженнях професорів історичного факультету Ю. Гроссмана, М. Крикуна, В. Інкіна.

¹ Див.: Крикун М.Г. Науковий доробок Д. Л. Похилевича / М. Крикун // Центральна і Східна Європа в XV–XVIII століттях: питання соціально-економічної та політичної історії. До 100-річчя від дня народження Професора Дмитра Похилевича / За редакцією Л. Зашкільняка і М. Крикуна. Львів, 1998. С. 49–56; Щодра О. М. Історична наука у Львівському університеті у 1945–1995 рр. / О. Щодра // Lwów: Miasto. Społeczeństwo. Kultura. Tom II. Kraków, 1998. S. 573–581.

Робота в науковому семінарі Д. Похилевича визначила коло наукових інтересів М. Крикуна, який, починаючи з 60-х років ХХ ст., звернувся до історії аграрних відносин на Поділлі, згодом до історії селянських рухів, до питань історичної демографії та історичної географії регіону. Тривала ґрунтовна робота з джерелами, опрацювання архівів України і Польщі відображені в численних наукових публікаціях М. Крикуна джерелознавчого та історичного характеру.

Особливо успішними для вченого були два останні десятиріччя, упродовж яких він опублікував понад сто наукових розвідок і серед них такі ґрунтовні видання, як докторська монографія “Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України у XV – XVIII ст.ст. Кордони воєводств в світлі джерел” (К. 1992; 2-е вид. 1993), збірники матеріалів і статей, присвячені історії Поділля у XV – XVIII ст.,² збірник статей “Між війною і радою” (К. 2006), присвячений історії козацтва Правобережної України в другій половині XVII – на початку XVIII ст.

Низка статей і раніше опублікованих матеріалів були суттєво доопрацьовані автором. Вони підсумували копітку роботу вченого з джерельним матеріалом, яка дала йому змогу вперше в українській історіографії висвітлити динаміку демографічних процесів, вплив внутрішніх і зовнішніх чинників, зокрема, козацьких війн, татарських і турецьких походів на ці процеси, особливості міграцій населення і колонізаційних рухів, зміни адміністративно-територіального устрою Правобережної України у XVI – першій половині XVIII ст. У дослідженнях ученого показано руйнівні наслідки війн на території Подільського воєводства в середині і другій половині XVII ст. Автор дійшов висновку про переважну колонізацію краю українськими селянами з Галицьких і Волинських земель наприкінці XVII – на початку XVIII ст., яка дала змогу до 1770-х років відновити чисельність населення.

Підсумком багаторічної праці М. Крикуна стали публікації документів та джерелознавчі розвідки, присвячені селянським рухам в Україні у другій половині XVI – першій половині XVII ст.,³ діяльності шляхетських сеймиків та земських урядів на українських землях у XV–XVIII ст., правобережному полковнику і наказному гетьману Остапу Гоголю, історії міст⁴.

² Крикун М. Брацлавське воєводство у XV–XVIII століттях. Статті і матеріали / М. Крикун. Львів, 2008; Крикун М. Подільське воєводство у XV–XVIII століттях. Статті і матеріали / М. Крикун. Львів, 2011.

³ Селянський рух на Україні. 1569–1647 рр./ Упорядники Г. В. Боряк, К. А. Віслобоков, М. Г. Крикун та ін. К., 1993.

⁴ Крикун М. Інструкція сеймику Волинського воєводства 1595 року / М. Крикун // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Т. ССXXXI: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. Львів, 1996. С.423; Крикун М. До історії повстання Северина Наливайка / М. Крикун // Український археографічний щорічник. Вип. 2. К. 1993. С. 153–160; Крикун М. Як обирали і скидали в'їтів у приватних містечках Подільського воєводства в першій чверті XVIII століття / М. Крикун // Соціум: Альманах соціальної історії. Вип. 7. К., 2007. С. 211–222; Крикун М. Місто Могилів над Дністром у XVII столітті: Заснування, власники, населення, топографія /

У 1996 р. М. Крикун опублікував нове видання праці М. Грушевського “Барське старство” з розлогими коментарями, поясненнями і покажчиками⁵. Вони надали праці актуального наукового звучання і зробили видання вагомим явищем сучасної української історіографії.

З ініціативи професорів М. Крикуна і Л. Зашкільняка у 1997 р. у Львівському університеті відбувся міжнародний науковий семінар з проблем історії Центральної і Східної Європи, присвячений 100-річчю від дня народження Д. Похилевича. Було опубліковано збірник наукових статей і матеріалів із соціально-економічної і політичної історії регіону у XV–XVIII ст.⁶

Аграрні відносини в Галичині у XVI–XVIII ст., починаючи з 50-х років XX ст., стали провідною темою наукових пошуків В. Інкіна. У 90-х роках він продовжив дослідження теми й опублікував джерелознавчу та історичну розвідку, присвячену архіву Самбірської економії і діяльності інституту співприсяжництва та громадських сільських судів⁷. Завершенням багаторічних студій вченого над історією соціально-економічних відносин і звичаєвого права в Галицькому Прикарпатті у XVI–XVIII ст. стала монографія “Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI–XVIII століттях: історичні нариси”, видання якої підготував проф. М. Крикун⁸.

Тематика студій з історії українських земель у XVI–XVIII ст. упродовж останнього двадцятиріччя була значно розширена і поглиблена в дисертаціях і численних публікаціях молодшої генерації науковців історичного факультету, здебільшого учнів проф. М. Крикуна. Так, О. Вінниченко вперше в українській історіографії почав вивчати діяльність шляхетських сеймиків на українських землях Речі Посполитої⁹. Ю. Зозуляк, досліджує питання формування

М. Крикун // Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 5. Історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича. Львів, 1998. С. 353–364; Крикун М. З історії козацької старшини другої половини XVII століття. Полковник Остап Гоголь / М. Крикун // ЗНТШ. Т. ССXXXIII. Львів, 1997. С. 398–441. Крикун М. Люстрація Кам'янець-Подільського 1734 року (до питання про житловий фонд українського міста у XVIII столітті) / М. Крикун // Український археографічний щорічник. Нова серія. Вип. 2. К., 1993. С. 162–193.

⁵ Грушевський М. Барське старство. Історичні нариси (XV–XVIII ст.). Репринт. вид. / Післямова, примітки та покажчики М. Крикуна. К. 1996.

⁶ Центральна Європа в XV–XVIII ст. / Під ред. Леоніда Зашкільняка і Миколи Крикуна. Львів, 1998.

⁷ Інкін В. Архів Самбірської економії / В. Інкін // Записки НТШ. Т. ССXXXI. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін / Ред. Я. Дашкевич, О. Купчинський. Львів, 1996. С. 109–146; Інкін В. Інститут співприсяжництва та громадські сільські суди в галицькій звичаєвій практиці XVI–XVIII ст. порівняно з Руською Правдою / В. Інкін // Україна модерна. Львів, 1996. Ч. 1 / Ред. колегія Я. Грицак, М. Крикун. С. 18–41.

⁸ Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI–XVIII століттях: історичні нариси. / Упорядкування та наукова редакція Миколи Крикуна. Львів, 2004.

⁹ Вінниченко О. Інститут сеймикового маршалка в Руському і Белзькому воєводствах останньої чверті XVI – першої половини XVII ст. / О. Вінниченко // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 34. Львів, 1999. С. 109–122; Вінниченко О. Шляхетські сеймики Руського і

шляхетського стану¹⁰. Викладач історичного факультету Ю. Овсінський обрав темою наукових студій фільваркове господарство Подільського воєводства у XVIII ст., зокрема, розвиток галузей господарства, діяльність фільваркової адміністрації¹¹.

У 1990-х роках вивчалися торговельні зв'язки українських земель у XVI–XVII ст. У публікаціях В. Кривоноса¹² і Р. Шиян¹³ висвітлено торгівлю Львова із Середземномор'ям, зокрема, національний склад купців, організацію торгівлі, структуру імпорту та їхній обсяг, діяльність львівського ринку. Досліджувалися також питання, пов'язані з історією карбування монети і грошового обігу на українських землях Речі Посполитої¹⁴.

Бельзького воєводства Речі Посполитої в останній чверті XVI – першій половині XVII ст. Автореф. дис. канд. істор. наук. Львів, 2002; *Вінниченко О.* Інструкція передсеймового сеймику Хомської землі 1593 року / О. Вінниченко // *Записки НТШ*. Т. ССXLIII. Львів, 2002. С. 318–341; *Вінниченко О.* Функціонування післясеймових сеймиків у світлі податкових актів сеймів Речі Посполитої (1633–1647) / О. Вінниченко // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 39–40. Львів, 2005. С. 37–68; *Вінниченко О.* Князі і не князі: про князівський титул Словацьких / О. Вінниченко // *Український історичний журнал*. Київ. 2009. № 5 (488). С. 47–65; *Вінниченко О.* Депутати Коронного трибуналу 1632–1647 рр. / О. Вінниченко // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 2009. Вип. 44. С. 279–329; *Вінниченко О.* Сеймики Речі Посполитої у світлі сеймових поборних універсалів (1587–1632) / О. Вінниченко // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів, 2010. Вип. 45. С. 335–374 та ін.

¹⁰ *Зозуляк Ю.* Veri et perpetui terrarum Russie heredes: шляхи легітимації прав на земельну власність серед руської шляхти в середині XV ст. / Ю. Зозуляк // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 34. С. 95–108; *Зозуляк Ю.* Застави як елемент роздавничої політики Ягеллонів у Галицькій Русі в XV ст. / Ю. Зозуляк // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 35–36. Львів, 2000. С. 43–57; *Зозуляк Ю.* Шляхта на Львівському передмісті в XV ст. (з історії міжстанових відносин у Галицькій Русі пізнього середньовіччя) / Ю. Зозуляк // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 37. Ч. 1. Львів, 2002. С. 86–94.

¹¹ *Овсінський Ю.* Тваринництво у фільварках Подільського воєводства у XVIII ст. (на матеріалах маєтків Міхала Жевуського) / Ю. Овсінський // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 38. Львів, 2003. С. 82–114; *Овсінський Ю.* Фільваркове господарство в Подільському воєводстві Речі Посполитої у XVIII ст. Автореф. дис. канд. іст. наук. Львів, 2005; *Овсінський Ю.* Фільваркова адміністрація подільсько-волинських маєтків Міхала Жевуського в 40–70-х роках XVIII ст. / Ю. Овсінський // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 37. Ч. 1. С. 198–212.

¹² *Кривонос В.* Торгівля левантійським вином у Львові в середині XVI – першій половині XVII ст. / В. Кривонос. Львів: Місто. Суспільство. Культура. Збірник наукових праць. Т. 3. / За редакцією Мар'яна Мудрого. Львів, 1999. С. 126–136.

¹³ *Шиян Р.* Купці-шотландці в містах Руського воєводства в XVI–XVII столітті / Р. Шиян // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 33. Львів, 1998. С. 50–55; *Шиян Р.* До історії львівської торгівлі другої половини XVII ст. (за даними митної книги 1669 року) / Р. Шиян // *Львів: Місто. Суспільство. Культура*. Т. 3. С. 137–149; *Шиян Р.* Львівський ринок 70-х років XVII ст. (за відомостями книг Львівської штукової каси) / Р. Шиян // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 35–36. С. 114–126; *Шиян Р.* Торгівля / Р. Шиян // *Історія Львова. У трьох томах / Редколегія: Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій*. Т. І. Львів, 2006. С. 148–156.

¹⁴ *Шуст Р.* Структура грошового ринку та особливості лічби монет на західноукраїнських землях у XVI ст. / Р. Шуст // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 32. Львів, 1997. С. 23–42; *Шуст Р.* Монетні скарби у фондах Волинського краєзнавчого музею / Р. Шуст /

У цей період після тривалої перерви відновилися студії з історії міст та міського самоврядування в середньовіччі та ранньомодерні часи. У численних публікаціях та монографії А. Заяць висвітлено урбанізаційні процеси на Волині у XVI – першій половині XVII ст.¹⁵ Ввівши до наукового обігу значний архівний матеріал, дослідник вперше в українській історіографії розглянув питання просторової локалізації міст Волинської землі, розвиток мережі міських поселень, утворення та функціонування органів міського управління та самоврядування, особливості функціонування магдебурзького права в містах Волині. Цей комплекс питань попередня історіографія або не висвітлювала взагалі, або розглядала лише фрагментарно.

У 90-х роках XX ст. в історичній науковій тематиці університету вагоме місце посідають також питання історії культури Галицької і Волинської земель у XV–XVI ст., зокрема, розвиток малярства. Історичні аспекти теми з широким залученням виявлених архівних матеріалів висвітлено у численних публікаціях В. Олександровича¹⁶. Дослідник відкрив і зробив надбанням української історії малярські осередки та імена малярів, ґрунтовно дослідив діяльність Перемишльської малярської школи, а також візантійські впливи на мистецьку культуру Русі.

/ Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 34. С. 395–406; *Шуст Р.* Знахідки монетних скарбів на території Галичини в першій половині XIX століття: спроба реконструкції складу / Р. Шуст // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 38. С. 427–458; *Шуст Р., Шлапінський В.* Карбування та розповсюдження фальшивої монети на території Руського воєводства в XV–XVII ст. / Р. Шуст, В. Шлапінський // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 37. Ч. 1. С. 95–102; *Шлапінський В., Шуст Р.* Італійці у Львові: керівники та персонал львівського монетного двору в 1656–1663 рр / В. Шлапінський, Р. Шуст // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 35–36. С. 521–531.

¹⁵ *Заяць А.* Умови функціонування міських поселень Волині XVI – першої половини XVII ст. (стримуючі фактори розвитку) / А. Заяць // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 37. Ч. 1. С. 103–121; *Заяць А.* Урбанізаційний процес на Волині в XVI – першій половині XVII століття. / А. Заяць. Львів, 2003; *Заяць А.* Війтівська влада в приватних містах Волині (XVI – перша половина XVII ст.) / А. Заяць // Соціум. Альманах соціальної історії. Вип. 8. Київ, 2008. С. 56–60; *Заяць А.* Магдебурзьке право в містах Правобережної України у XVI – першій половині XVII ст. / А. Заяць // Ефективність державного управління. Збірник наукових праць. Вип. 18 / 19. Львів, 2009. С. 229–236; *Заяць А.* Міщани поміж Литовськими статутами і практикою життя / А. Заяць // Соціум. Альманах соціальної історії. Вип. 9. Київ, 2010. С. 9–19; *Заяць А.* Управління та самоврядування в містах Правобережної України у XVI – першій половині XVII ст. за даними локаційних привілеїв та документами / А. Заяць // *Urzędy państwowe, kościelne, oraz ich kancelarja.* Kraków, 2010. S. 227–238

¹⁶ *Александрович В.* Симон Богушевич. Історія і легенда в біографії львівського маляра першої половини XVII ст. / В. Александрович // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 32. С. 54–70; *Александрович В.* Регіони розвитку української малярської традиції у XVI ст. / В. Александрович // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 33. Львів, 1998. С. 42–49; *Александрович В.* Візантія і мистецька культура княжої України: моделі взаємовідносин / В. Александрович // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 34. С. 55–72; *Александрович В.* Федір Сенькович (Життєвий і творчий шлях львівського маляра першої третини XVII ст.) / В. Александрович // Львів: Місто. Суспільство. Культура. Т. 3. С. 44–116; *Александрович В.* Майстер циклу великих празників з Успенської церкви в Перемишлі (Невідома сторінка зарубіжних зв'язків перемишльської школи українського релігійного малярства початку XVI ст.) / В. Александрович // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 35–36. С. 76–97.

У науковій тематиці з історії українських земель XVI–XVII ст. значне місце посіла історія церкви. Вона представлена публікаціями В. Кметя¹⁷, присвяченими Львівській єпархії у XVI – на початку XVII ст., працями О. Духа¹⁸ з історії жіночих монастирів.

У 1990-х–2000-х роках в університеті розгортаються дослідження стародавньої історії України та історії українського середньовіччя, зокрема, питань етнічної та етнополітичної історії західноукраїнських земель. Проф. М. Пелешин, ґрунтуючись на археологічних джерелах, вивчав питання етнокультурної історії Північного Прикарпаття у стародавні часи та в період раннього середньовіччя. Особливу увагу дослідник приділяв проблемам етногенезу слов'ян, а також етнополітичним процесам у регіоні в добу Київської Русі та Галицько-Волинського князівства¹⁹.

Історія Перемишльської землі в стародавні часи і в добу середньовіччя стала предметом досліджень В. Рудого²⁰. Він вивчав господарські та торговельні зв'язки населення краю. У центрі уваги дослідника були також етнічні процеси та етнополітичний розвиток Перемишльської землі напередодні і в період входження її до складу Русі. Використовуючи археологічний матеріал, автор дискутує з польськими дослідниками, зокрема з Янушем Котлярчиком, який заперечував східнослов'янський склад населення басейну Сяну і Верхнього Подністров'я й переконливо обґрунтовує висновок про формування східнослов'янської, зокрема хорватської, етнічної окраїни у Верхньому Посянні у VII–IX ст. Етнокультурні процеси на Волині у стародавні часи досліджує також Я. Онищук²¹.

¹⁷ *Кметь В.* Діяльність галицького латинського архієпископа Якуба Стрепи (1391–1409) (на матеріалах Центрального державного історичного архіву України у Львові) / В. Кметь // Львів: Місто. Суспільство. Культура. Т. 3. С. 22–31; *Кметь В.* Львівська єпархія у XVI – на початку XVII століття. Автореф. дис. канд. іст. наук. Львів, 2001; *Кметь В.* З історії дослідження Львівської єпархії XVI – початку XVII ст. За матеріалами фондів ЦДІАЛ України / В. Кметь // Студії з архівної справи та документознавства. Т. 10. К., 2003. С. 107–115; *Кметь В.* Церква і релігійне життя / В. Кметь // Історія Львова. Т. I. С. 246–250 та ін.

¹⁸ *Дух О.* Жіночий монастир Воздвиження Чесного Хреста у Жовклі / О. Дух // Ковчег. Ч. 5. Львів, 2007. С. 301–323; *Duch Ń.* Jak mniszki gospodarowali. Gospodarka w prawosławnych i unickich monasterach żeńskich eparchii lwowskiej i przemyskiej w XVII–XVIII wieku / О. Duch // Folwark wieś latyfundiū. Gospodarstwo wiejskie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku / red. S. Kazusek, J. Muszynska, J. Pielas. Kielce, 2009. S. 183–192; *Duch Ń.* Biskupi eparchii lwowskiej i przemyskiej wobec monasterów zenskich w XVII–XVIII w. / О. Duch // Klasztor w Kosciele sredniowiecznym i nowożytnym / red. M. Derwich i A. Pobog-Lenartowicz. Warszawa, 2010. S. 277–284 та ін.

¹⁹ *Пелешин М.* Стародавня Яворівщина. Нариси історії та археології. Львів, 1996; *Пелешин М.* Міграційний фактор в етнокультурній історії Північного Прикарпаття і Західної Волині у V–I тис. до н.е / М. Пелешин // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 33. С. 11–21.

²⁰ *Рудий В.* Господарство та торговельні зв'язки населення Перемишльської землі в IX–XIII ст. / В. Рудий // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 37. С. 71–85; *Рудий В.* Етнічна окраїна в пошуках державності: Перемишльська земля в середньовічній Східній Європі / В. Рудий // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 38. С. 17–44.

²¹ *Онищук Я.* Германське населення вельбарської культури в етнічній історії Волино-Подільського пограниччя / Я. Онищук // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 35–36. С. 13–31.

Питання політичної історії українського середньовіччя, зокрема історія удільних князівств, займають важливе місце в історико-генеалогічних студіях проф. Л. Войтовича²². Він розглядає удільний період історії Русі в контексті європейської середньовічної історії і доходить висновку, що удільні руські князівства посідали всі ознаки середньовічних держав. Багато уваги дослідник приділяє дискусійним питанням середньовічної історії, таким як, наприклад, хронологія і періодизація українського середньовіччя, значення термінів *середні віки*, *феодалізм*, *держава*. На думку Л. Войтовича середні віки на землях України, Білорусії і Росії можна ототожнювати з княжою добою. Л. Войтович опублікував наукові розвідки, присвячені етногенезу та ранній історії слов'ян, зокрема, білим хорватам, історії ранніх східнослов'янських держав, початкам Руської держави і ролі вікінгів у її формуванні, середньовічній військовій історії, історії Галицько-Волинського князівства²³.

У студіях, присвячених українському середньовіччю, в ці роки вперше з'явилася історія зовнішньоекономічних і, зокрема, торговельних зв'язків руських земель. Предметом досліджень стали зовнішньоекономічні зв'язки Галицької і Волинської земель у X – першій половині XIV ст. Публікації А. Копитка²⁴

²² *Войтович Л.* Середні віки в Україні: Хронологічні рамки і проблеми періодизації / Л. Войтович // П'ятий конгрес Міжнародної асоціації україністів. Історія. Ч. I. Чернівці, 2003. С. 17–20; *Войтович Л.* Феодалізм в українських землях: проблеми існування і періодизація / Л. Войтович // Істину встановлює суд історії. Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка. Т. II. Наукові студії. Київ, 2004. С. 384–394; *Войтович Л.* Важливе дослідження з історії України XII–XIV ст. / Л. Войтович // Княжа доба. Історія і культура. Вип. 1. Львів, 2007. С. 325–330; *Войтович Л.* Проблеми історичної термінології: Київська Русь, середні віки, княжа доба, феодалізм, держава, віче / Л. Войтович // Історичні записки. Збірник наукових праць. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Вип. 15. Луганськ, 2007. С. 13–32.

²³ Докладніше про це див.: *Щодра О.* Історичні дослідження Леонтія Войновича / О. Щодра // Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. Вип. 20. Aktes testantibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войновича. Львів, 2011. С. 15–29.

²⁴ *Копитко А.* Речі близькосхідного походження на території Галицької і Волинської земель (X–XII ст.) / А. Копитко // Археологічні дослідження Львівського університету. Вип. 4. Львів, 2000. С. 166–172; *Копитко А.* З історії економічних зв'язків Північного Прикарпаття і Західної Волині з країнами Балтійського регіону (X–XIII ст.) / А. Копитко // Львівський національний університет імені Івана Франка. Наукові зошити історичного факультету. Вип. 3. Львів, 2000. С. 13–18; *Копитко А.* Економічні зв'язки Галицької і Волинської земель з Польщею і Чехією (X – перша половина XIV ст.) / А. Копитко // Львівський національний університет імені Івана Франка. Наукові зошити історичного факультету. Вип. 4. Львів, 2001. С. 25–384; *Копитко А.* Інфраструктура зовнішньоекономічних зв'язків Галицької та Волинської земель (XIII – перша половина XIV ст.) / А. Копитко // Король Данило Романович та його доба (XIII ст.). Матеріали міжнародної наукової конференції. Львів, 2002. С.26–41. *Копитко А.* Галицька та Волинська землі і Візантія в системі міжнародних економічних (XIII – перша половина XIV ст.) / А. Копитко // Король Данило Романович і його місце в українській історії. Матеріали міжнародної наукової конференції. 29–30 листопада 2001 р. Львів, 2002. С. 97–103; *Копитко А.* Зовнішньоекономічні зв'язки Галицької і Волинської земель (кінець X – перша половина XIV ст.). Автореф. дис. канд. іст. наук. Львів, 2003.

узагальнили матеріали археологічних експедицій кінця XIX–XX ст. і на цих засадах відтворили загальну картину економічних і торговельних зв'язків регіону з сусідніми європейськими країнами, а також країнами Сходу. Особливу увагу дослідник приділив русько-візантійській торгівлі та її інфраструктурі (торговельні шляхи, митниці), а також структурі імпорту й експорту, визначив наявність візантійських товарів елітарного і масового вжитку. Головним підсумком досліджень став висновок про провідну роль Галицької і Волинської земель у русько-візантійській торгівлі XII – першої половини XIV ст., про масове використання населенням цих земель візантійських імпорту, таких як амфора тара і вироби зі скла, про налагоджену організацію торгівлі, зокрема мережу торговельних шляхів і митниць.

Вивчали також джерелознавчі та історіографічні аспекти історії русько-візантійських торговельних зв'язків²⁵.

Також варто виокремити таку традиційну тему наукових історичних студій у Львівському університеті, як історія Львова. Упродовж двох останніх десятиріч у її дослідженні здобуто вагомі результати. Це, передусім, ґрунтовні праці М. Капралю, присвячені історії міста у XIV–XVIII ст.²⁶ Особливу увагу дослідник приділив з'ясуванню соціально-правового становища національних громад Львова та міжетнічним взаєминам. Вивчалася також історія міського самоврядування²⁷, судочинства²⁸, розвиток медицини²⁹. У наукових розвідках

²⁵ Щодра О., Копитко А. Торговельні зв'язки Галицької і Волинської земель з Візантією і Північним Причорномор'ям у X – першій половині XIV ст.: історія досліджень та історіографія / О. Щодра, А. Копитко // Галичина: Етнічна історія. Тематичний збірник статей. / Під ред. С. Макарчука. Львів, 2008. С. 33–45; Щодра О. Торговельні зв'язки Волинської землі з Візантією і Північним Причорномор'ям: підсумки археологічних і історичних досліджень. / О. Щодра // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. № 22. Луцьк, 2009. С. 10–14.

²⁶ Капраль М. Привілей 1356 року як повторне надання магдебурзького права для міста Львова. / М. Капраль // Львів: Місто. Суспільство. Культура. Т. 3. С. 11–21; Капраль М. Українська громада на вулиці Руській Львова в 1550–1585 роках / М. Капраль // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 37. Ч. I. С. 145–160; Капраль М. Шляхи асиміляції національних громад Львова у XVI–XVIII століттях / М. Капраль // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 38. С. 45–62; Капраль М. Привілей міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Наук. ред. Я. Дашкевич, Р. Шуст. Львів, 1998; Капраль М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини). Львів, 2003 та ін.

²⁷ Лильо І. Уряд економів (лонгерів) у системі самоврядування Львова другої третини XVIII ст. / І. Лильо // Львів: Місто. Суспільство. Культура. Т. 3. С. 167–178.

²⁸ Білостоцький С. Провадження в кримінальних справах у Львівському лавничому суді XVI–XVIII століть / С. Білостоцький // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 33. С. 80–85; Білостоцький С. Посадові особи вийтівсько-лавничого суду Львова та їх процесуальний статус у XVI–XVIII ст. / С. Білостоцький // Львів: Місто. Суспільство. Культура. Т. 3. С. 158–166; Козицький А., Білостоцький С. Кримінальний світ старого Львова. Львів, 2001.

²⁹ Потимко О. Санітарний благоустрій Львова у XV–XVIII століттях: історичні тенденції становлення (за матеріалами фондів Львівської Наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка Національної академії наук України) / О. Потимко // Записки Львівської Наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка. Львів, 2003. Вип. 11. С. 395–404; Потимко О. Братські шпиталі Львова XVI–XVIII ст. /

I. Лиля висвітлено історію грецької громади Львова у XVI–XVII ст.³⁰

Вагомий внесок у вивчення історії Львова внесли українсько-польські наукові конференції, які, починаючи з 1994 р., по чергово проходять у Львові і Кракові. За цей час опубліковано сім томів наукових праць, які виходять під спільною назвою “Львів: Місто, суспільство, культура” й охоплюють різноманітні аспекти історії Львова, зокрема середньовічну і ранньомодерну епохи. Історики університету брали активну участь у створенні “Енциклопедії Львова”³¹, в написанні розділів першого тому “Історії Львова”, присвяченому середньовічній і ранньомодерній історії міста³².

Визначені напрями історичних студій не вичерпують дослідницьку тематику з давньої історії України, вона охоплює й іншу проблематику, зокрема, історичну генеалогію, в царині якої успішно працюють викладачі історичного факультету Л. Войтович³³ і О. Целуйко³⁴, історіографію³⁵. Історіографічні аспекти історії

О. Потимко // Наукові записки інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського Національної академії наук України: Збірник праць молодих вчених та аспірантів. Київ, 2005. С. 97–116; *Потимко О.* Шпиталь Успенського братства у Львові в XVI–XVIII ст. / О. Потимко // Наукові записки Острозької академії: Серія “Історичні науки”. Вип. 6. Острог, 2006. С. 113–125; *Потимко О.* Львівський шпиталь–лепрозорій св. Станіслава / О. Потимко // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Вип. 7. Львів, 2005. С. 47–57; *Потимко О.* Шпиталі Львова XIV–XVIII століть (Історіографічні спостереження / О. Потимко // Записки НТШ. Т. ССІІ. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. Львів, 2006. С. 228–268; *Потимко О.* Розвиток медицини у Львові в XIV–XVIII ст.: історіографія проблеми. Автореф. канд. істор. наук. Львів, 2007. та ін.

³⁰ *Лильо І.* Нариси з історії грецької громади Львова XVI–XVII століть. Львів, 2002.

³¹ Енциклопедія Львова. Т. I. / Ред. А. Козицький, І. Підкова. Львів, 2007; Т. II / Ред. А. Козицький. Львів, 2008.

³² Історія Львова. У трьох томах. / Редколегія Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. Т. I. 1256–1772. Львів, 2006;

³³ *Войтович Л.* Князь Іван Берладник: загадка походження / Л. Войтович // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. Вип. 5. Львів, 2006. С. 7–15; *Войтович Л.* Княжа доба на Русі: Портрети еліти. Біла Церква, 2006; *Войтович Л.* Мати короля Данила (зауваження на полях монографії Д. Домбровського / Л. Войтович // Княжа доба. Історія і культура. Вип. 1. Львів, 2007. С. 45–58; *Войтович Л.* Кров Рюриковичів в жилах шотландських королів / Л. Войтович // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). Вип. 7. Київ, 2007. С. 94–102; *Войтович Л.* Князі Острозькі. Спроба відтворення генеалогії династії / Л. Войтович // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Історичні науки”. Вип. 13. Острог, 2008. С. 44–59; *Войтович Л.* Перша галицька / Л. Войтович // Генеалогічні записки. Вип. 7. Львів, 2009. С. 1–25 та ін.

³⁴ *Целуйко О.* Коронний підскарбій Миколай Данилович / О. Целуйко // Наукові зошити Львівського національного університету ім. І. Франка. Збірник наукових праць. Вип. 3. Львів, 2000. С. 32–40; *Целуйко О.* Великий коронний підскарбій Ян Миколай Данилович: портрет на тлі епохи. / О. Целуйко // Студії з архівної справи та документознавства. Т. 10. Київ, 2003. С. 177–184; *Целуйко О.* Рід Даниловичів в системі коронних та земських урядів Речі Посполитої / О. Целуйко // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. Біла Церква, 2000. С. 55–57; *Целуйко О.* Рід Даниловичів у кінці XVI – на початку XVIII ст.: історико-генеалогічне дослідження. Автореф. канд. істор. наук. Львів, 2003. 20 с. та ін.

³⁵ *Щодра О.* Етнополітичні аспекти історії Київської Русі в українській і російській пострадянських історіографіях / О. Щодра // Етногенез та рання історія слов’ян: нові наукові

України від найдавніших часів до XVIII ст. висвітлено також у численних наукових рецензіях.

Підсумовуючи огляд досліджень з давньої історії України наголосимо на такій її особливості, як ґрунтовне опрацювання архівних матеріалів, зазвичай позитивістській методології праць, що є закономірним і необхідним етапом у розвитку сучасної української історіографії, яка надолужує те, що не було зроблено раніше. Тематика досліджень обмежується здебільшого українськими землями західного регіону. Однак значне розширення наукової проблематики, публікація нових джерельних матеріалів створюють необхідне підґрунтя для подальшого розгортання історичних студій, використання нових методологічних засад. Хотілося б також, щоб ці дослідження мали ширшу географію, охоплювали землі Наддніпрянщини, Лівобережної та Південної України.

PROBLEMS OF UKRAINIAN MEDIEVAL AND TEMPORARY HISTORY IN THE RESEARCHES OF HISTORIANS OF THE LVIV UNIVERSITY IN THE END OF 20 – BEGINNING OF 21 century

Olga SHODRA

The Ivan Franko National University of Lviv,
the Chair of the Ancient History of Ukraine and the Archival Studies

The paper researches the studies of medieval and early modern history of Ukraine in Lviv University in the last decades (1990–2010), the formation of new trends of the scientific studies, broadening of the traditional themes, in particular, history of agrarian relationships, history of trade connections, history of Lviv, ethnic-cultural and political history of the early Middle Ages.

Key words: Ukrainian historiography, Middle Ages, history of agricultural relationships, history of Lviv, history of trade, ethnic, cultural and political history.

концепції на зламі тисячоліть. матеріали міжнародної археологічної конференції 30–31 березня 2001 року. Львів, 2001. С. 281–290; Щодра О. Давня історія України в працях Івана Франка / О. Щодра // Wielokulturowe historyczne srodowisko Lwowa w XIX i XX wieku. T. V. Rzeszow, 2007. S. 267–272; Щодра О. Стан досліджень давньої історії України / О. Щодра // Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. / За ред. Леоніда Зашкільняка. Львів, 2004. С.118–137 та ін.; Заяць А. Проблеми історії України XVI–XVIII ст. / А. Заяць // Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. С. 137–153.

**ПРОБЛЕМЫ СРЕДНЕВЕКОВОЙ И РАННЕМОДЕРНОЙ ИСТОРИИ
УКРАИНЫ В ИССЛЕДОВАНИЯХ ИСТОРИКОВ ЛЬВОВСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА КОНЦА XX – НАЧАЛА XXI века.**

Ольга ЩОДРА

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра древней истории Украины и архивоведения

Статья посвящена развитию исследований средневековой и раннемо­дерной истории Украины во Львовском университете в последние десятилетия (1990-е–2010-е гг.), формированию новых направлений научных студий, расширению проблематики традиционных тем, в частности, истории аграрных отношений, истории торговых связей, истории Львова, этнокультурной и политической истории раннего средневековья.

Ключевые слова: украинская историография, средневековье, история аграрных отношений, история Львова, история торговли, этнокультурная и политическая история.